

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Milostná magie u Romů na slovenském Podpolaní

Martina Bělohradská

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina BĚLOHRADSKÁ**
Osobní číslo: **H06495**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Milostná magie na slovenském Podpolaní: Porovnání magických praktik a jejich vnímání u Romů a Slováků**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Ve své práci budu vycházet z terénního výzkumu u Romů a Slováků na středním Slovensku v regionu Podpolaní. Práce bude mít charakter srovnávací studie, v níž se budu zabývat povědomím o milostné magii u Romů a u majoritní slovenské populace. Budou mě zajímat následující okruhy otázek: Jaké mají obyvatelé zkoumané oblasti povědomí o magii a jestli ji uplatňují v běžném životě. Jaké důsledky toto uplatňování přináší pro okolí. Jak vypadají některé magické rituály v praxi. Jak se liší pohledy na magii a její vnímání u Romů a Slováků.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FICOWSKI, J. Cyganie na drogach polskich. Krakov, 1965. FRAZER, J. G. Zlatá ratolest. Praha: Mladá fronta, 1994. Ciba: lékařský měsíčník. Praha: B. Svoboda 1936, č.30. DAVIDOVÁ, E. Lidové náboženství třebešíšských Cikánů-Romů v padesátých letech 20. století před rozpadem jejich tradiční komunity. In: Slovenský národopis, Bratislava 1988, č.1. HORVÁTHOVÁ, E. Cigáni na Slovensku. Slovenská akadémia ved, Bratislava 1964. HÜBSCHMANNOVÁ, M. Viera v mŕtva u slovenských Romov. In: Slovenský národopis, Bratislava 2005, č.2. JENČOVÁ, I. Vybrané teoretické prístupy ke štúdiu lásky a partnerských vzťahov. In: Slovenský národopis, Bratislava 2006, č.4. KANDERT, J. Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých až osmdesátých letech 20. století. Praha, Karolinum 2004. KOVÁČ, M., MANN, A. B. Boh všetko vidí - O Del sa dikhel. Duchovný svet Rómov na Slovensku. Romano pařiben pre Slovensko. Bratislava: Chronos. LACKOVÁ, E. Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou. [Podle vzprávění autorky zpracovala, do češtiny přeložila a předmluvu napsala Milena Hübschmannová] Praha, 2004. MANN, A. B. Obyčaje pri narodení deťata u Romov na Slovensku. In: Tradičná ľudová kultúra a výchova v Európe. Nitra: Vysoká škola pedagogická, 1994. ZÍBRT, Č. Seznam pověr a zvyklostí pohanských. Praha, 1894.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vořel, CSc.
děkan

L.S.

doc. MgrA. Tomáš Petráň, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou, nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím také s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 3. 2011

Martina Bělohradská

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především odbornému vedoucímu mé práce panu Mgr. Zbyňku Andršovi, za jeho cenné rady, připomínky a komentáře. Také děkuji mé rodině a všem blízkým, kteří se mnou měli

trpělivost při psaní této práce. V neposlední řadě děkuji všem mým informátorům, bez nichž by tato práce určitě nevznikla.

Název práce: *Milostná magie u Romů na Podpolaní.*

Anotace:

Tato práce se zabývá tématem milostné magie u Romů na středním Slovensku. Hlavním záměrem této práce je popsat, analyzovat a interpretovat praktiky milostné magie, které se u romského etnika na Podpolaní udržely v povědomí. Práce dále zkoumá roli a postavení ženy v magických představách Romů a životnost těchto magických představ v konfrontaci moderního způsobu života.

Klíčová slova:

Milostná magie, Slovensko, Romové.

Title: *Love magic among the Roma of the Slovak Podpolaní.*

Annotation:

This work is about the phenomenon of love magic among the Roma of the Slovak Podpolaní. The main subject of this work is to describe, analyze and interpret acts of love magic, which are still in awareness among the Roma of the Slovak Podpolaní. Also I want to talk over about the status of women in the magical imaginations of Roma and to talk about the life of love magic in the face of modern life.

Keywords:

Love magic, Slovakia, Roma.

Obsah

ÚVOD	5
1. METODY POUŽITÉ PŘI VÝZKUMU	7
2. POPIS VÝZKUMNÉ LOKALITY	9
3. MAGIE.....	13
3.1 MAGIE V SOCÁLNÍ ANTROPOLOGII	14
3.2 MAGIE VE VZTAHU K OPAČNÉMU POHLAVÍ.....	16
4. MAGIE U ROMŮ	17
4.1 NEČISTÉ, OBÁVANÉ A NEBEZPEČNÉ OSOBY	18
4.2 ROMSKÁ ČARODĚJNICE	19
4.3 MAGICKÉ INGREDIENCE.....	23
4.4 MAGICKÁ SLOVA A ČÍSLA	25
5. ROMSKÁ MILOSTNÁ MAGIE	28
5.1 VÝBĚR PARTNERA.....	29
5.2 MAGICKÉ PRAKTIKY	29
5.2.1 Magické úkony za účelem určení budoucího partnera	30
5.2.2 Magické úkony za účelem získání nebo udržení lásky osoby.....	33
5.2.3 Magické úkony vedoucí k ukončení vztahu.....	41
6. ZÁVĚR.....	43
Seznam použité literatury:	45
Internetové zdroje:	47

ÚVOD

V životě člověka hraje důležitou roli zvědavost. Už od dětství se snažíme prozkoumat okolí a vše, co najdeme, podrobujeme zkouškám. Postupně, jak rosteme, nabíráme zkušenosti a víme víc a víc. Touha porozumět všemu kolem nás je stále s námi. I když jsme už staří a většinu života už máme za sebou, existují pořád ještě situace, kdy nedokážeme uspokojivě vysvětlit nějakou skutečnost. Můžeme se smířit s tím, že pravdu nikdy nepoznáme, jestli ale dojde k situaci, kdy se nám naskytne možnost porozumět něčemu, co jsme doposud nedokázali, pravděpodobně ji neodmítneme. Západní člověk se snaží vysvětlení hledat pomocí svého rozumu a podložit ho vědeckým poznáním jako důkaz. Vše, co je mimo racionální sféru tu budí chaos, pocit nejistoty. Ale zároveň zvědavost. Pojmy jako magie, čarodějnictví, nebo šamanismus často situujeme do exotických krajín a považujeme je za tajemné, romantické a nelogické. Když ale antropologové začali zkoumat tyto jevy v terénu, přicházeli s tvrzením, že magické myšlení neznamena, že lidé si nejsou vědomi kauzalitě událostí.

Magické a iracionální představy se často připisovaly preliterárním společnostem. Dnes ale víme, že Frazer, Taylor, Malinowski a další se mýlili, když předpovídali, že věda skončuje s magií i náboženstvím. Všechny tyto jevy spolu mohou koexistovat. Také Romům se připisuje, že jejich duchovní představy jsou tradičně spojeny s vírou v nadpřirozené bytosti. Existuje ale více interpretací toho, co duchovní kultura tohoto etnika vlastně představuje. Někteří badatelé v ní vidí zbytky předkřesťanského animismu (E. Horváthová, E. Davidová) jiní předpokládají souvislosti s buddhismem (M. Hübschmannová), který pravděpodobně Romové vyznávali před odchodem z jejich indické vlasti. Objevují se však i názory, že romská duchovní kultura je osobité náboženství,

kteřé je směsicí pověř a magických praktik.¹ Pravdou je, že tato oblast je jedním z nejsvěbytnějších projevů romského etnika a stojí za to ji prozkoumat blíž.

Víme, že slovenští Romové byli původně kočovníci (alespoň sezónně). Nemohli si tedy s sebou brát tolik věcí, jako kdyby žili celý rok na jednom místě. Proto se snažili využívat co nejvíce produktů z přírody. Museli k ní mít tedy blízký vztah a to se odrazilo i na jejich názorech na život. Žili v uzavřených komunitách a často daleko od lékařské pomoci a tak se opět obraceli k přírodě. Při léčení vycházeli jednak z empirických zkušeností, ale někdy se spoléhali spíše na magickou moc nějaké rostliny. Když čarovná rostlina pomohla (ať už doopravdy měla léčivý účinek, nebo šlo o pouhou náhodu) víra v její moc se v lidech ještě utvrdila. Ať už ale tyto magické představy mají jakýkoli původ, Romové je měli. Jaké konkrétně byly tyto představy? Věřili na různé zlé i dobré duchy, na to, že člověk může mít dvě duše a že se pak může vracet po smrti mezi živé a strašit je.² Nejvýraznějším rysem romské magie je důraz na milostné záležitosti. V evropském prostředí zejména romské ženy byly považovány za ty, které jsou spolčeny s takovými nadpřirozenými duchy a dokáží čarovat.

V této práci se zabývám původními³ magickými představami Romů, vztahující se k oblasti milostných vztahů. Tyto představy konfrontuji s informacemi, které jsem získala v terénu. Výsledkem je obraz reálných představ o milostné magii mezi dnešní romskou populací na středním Slovensku. Dále mne zajímá životnost magických praktik a popřípadě jejich inovace v konfrontaci s moderním způsobem života. Původně byla tato práce zamýšlena jako komparace magických představ a praktik mezi Romy a Slováky

¹ MANN, A. B. *Duchovná kultura Rómov*. [online]. [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir104.pdf>.

² DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů 1945-1990 = Romano drom : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Univerzita Palackého 1995..

³ Slovem *původními* zde mám na mysli ty představy, které byly u Romů doloženy ještě alespoň v 50.letech 20.století.

na Podpolaní. Nakonec jsem se rozhodla od této metody upustit. Když jsem se totiž pustila do výzkumu v terénu, zdálo se mi příhodnější ještě více zúžit zkoumanou skupinu. Totiž proto, že magické představy Romů jsou velmi bohaté a pestré, obávala jsem se příliš velkého rozsahu práce. Zaměřila jsem se pouze na romskou populaci. Na několika úvodních stranách přibližuji také stručnou historii toho, jak ke studiu magie jakožto kulturního jevu přistupovali kulturní antropologové, či etnologové. Považuji to vhodné pro komplexnost práce a také k poukázání, jakým směrem se budu ubírat sama v této práci a jak zde magii pojmám.

1. METODY POUŽITÉ PŘI VÝZKUMU

Před příjezdem do výzkumné lokality jsem se tématu magie věnovala hlavně sběrem informací z literatury. Formulovala jsem si dopředu otázky, které mne zajímají a které budu klást informátorům. Místo, kde jsem výzkum prováděla, jsem už znala. Navštívila jsem ho v roce 2007 v rámci prvního školního terénního výzkumu. Tehdy jsem se ale věnovala jiné výzkumné otázce. Zkoumala jsem ji ale u stejné populace, u které zkoumám nynější téma. Při příjezdu do této lokality v roce 2010 jsem již měla nějaké kontakty a věděla jsem, za kým půjdu.

Používala jsem především metody kvalitativního výzkumu. Fenomén milostné magie jsem zkoumala v jeho přirozeném prostředí. Část výzkumu jsem strávila v lokalitě Víglaš, kde jsem společně s osmi dalšími studenty přebývala ve stanech, a za místními obyvateli – mými informátory jsem jen docházela. Na Víglaši jsme byli se zdejšími Romy v úzkém kontaktu, jelikož jsme měli stany postavené v těsné blízkosti jejich obydlí. V podstatě každý náš, či jejich pohyb znamenal projít okolo sebe. Tudíž konverzace mezi námi a s nimi byla na denním pořádku. Zbývající část výzkumu jsem pobývala přímo

v jedné romské rodině ve druhé lokalitě, ve městě Detva. Strávila jsem tu nejprve tři, poté dva a naposledy opět tři dny.

Na Vigľaši jsem používala především metodu rozhovorů. Jednalo se zejména o rozhovory nestrukturované, kdy informátor spíše vyprávěl příběh a já jsem ho pouze usměrňovala v případě, že se příliš vzdaloval od mého výzkumného tématu. V některých situacích, kdy jsem se vypravila za osobou, která mne očekávala a věděla, o co se zajímám, jsem používala polostrukturovaný rozhovor. Měla jsem připravené otázky, v průběhu rozhovoru jsem je ale podle aktuální situace měnila. Informátor například vnesl do rozhovoru nový nápad, nebo jsem zjistila, že pro danou osobu nejsou některé otázky vhodné. Z těchto polostrukturovaných rozhovorů jsem pořizovala i audio-záznamy. Většinou jsem ale rozhovory nenahrávala. Buď si to dotyčný nepřál, nebo jsem sama usoudila, že jsou lidé nervózní, nesoustředí se, opakují se a dělají jiné chyby v mluvě. Každý den jsem si vedla terénní poznámky. Zapisovala jsem si i poznámky z rozhovorů, které jsem nenahrávala – ještě týž den.

Mé výzkumné téma je spíše intimní, osobní záležitostí, o které lidé neradi mluví na veřejnosti a už vůbec s cizí osobou, která vše zaznamenává. Bylo velmi těžké navázat s lidmi důvěrné přátelství, nebo alespoň navodit takový pocit. Když vyslechli, o co se zajímám, většinou rychle mizeli, nebo prostě rázně naznačili, že o tom se bavit nebudou. Jistou výhodou bylo, že místní lidé si mne již pamatovali z mé předchozí návštěvy a tak nebyli úplně chladní. To ale nestačí na to, aby se mi lidé svěřovali se svým milostným životem. V tomto ohledu mi velmi pomohla romská žena z Detvy M. O. Tato paní je aktivní v oblastech, které jsou spojené s Romy. Podporuje romský folklor a také pracuje na tom, aby se zlepšily podmínky Romů, kteří žijí bez vzdělání, v chudých poměrech, bez vody apod.⁴ M. O. je díky svým veřejným

⁴ M. O. začínala s prací s Romy v Detvě, založila a vede tu romský folklorní soubor, mateřské centrum, které se věnuje všem romským dětem do sedmnácti let. Sbírá tradice, zvyky a staré

aktivitám známá nejen v Detvě a na Víglaši. Ona mne doprovodila za několika Romy, ke kterým bych se s největší pravděpodobností sama nedostala. M. O. znala záměr mého výzkumu a sama mne navedla na několik osob, o kterých se domnívala, že budou kompetentní mi něco sdělit. Jistě díky ní jsem mohla zrealizovat tuto práci. Metoda sněhová koule, kdy výzkumník dostane od jednoho informátora tip na dalšího člověka, který má nějaké znalosti k tématu, se v terénu tedy také několikrát uplatnila.

Jestliže na Víglaši jsem za místními obyvateli jen docházela, na Detvě jsem strávila několik dní zúčastněným pozorováním. Spolu se dvěma studentkami jsme se účastnily chodu domácnosti devítičlenné rodiny M. O. Rodina M. O. se skládá z ní, jejího manžela a jejich dvou dospělých dcer, které mají své manžely. Dcery s jejich muži měly v době mého zúčastněného pozorování jedno a dvě děti. Účastnily jsme se nákupů, vaření jídel, umývání nádobí, hrály jsme si s jejich dětmi apod. Zkrátka jsme se podílely na všem, co se v ten čas u rodiny M. O. dělo. Všichni zúčastnění věděli předem, kdo jsme a za jakým účelem jsme přijely. Touto cestou jsme se snažily předejít jistým etickým aspektům, které takové pozorování přináší, pokud objekt pozorování netuší, že je a za jakým účelem je pozorován.

Pokud to místním lidem nevadilo, pořizovala jsem fotografie.

2. POPIS VÝZKUMNÉ LOKALITY

Tato práce se vztahuje na oblast ve středu Slovenska, Podpolaní. Jde o pohoří sopečného původu Poľana, a právě zde se nachází okresní město **Detva**. Leží v údolí mezi kopci v Banskobystrickém kraji a své domovy tu má asi

písně Romů z celého Slovenska. Zúčastnila se výzkumu Phurikane gíla – staré romské písně, které byly vydané knižně. Dnes jezdí nejen po celém Slovensku, ale i do České republiky, do Švýcarska a pomáhá Romům, kteří žijí neutěšujících podmínkách bez pitné vody, elektřiny apod.

15 000 lidí.⁵ Ve městě můžeme rozlišit dvě hlavní části – Detva historická část a Detva Sídliště.⁶ Romy najdeme v obou těchto částech. Já jsem se v terénu pohybovala na rozhraní těchto dvou oblastí. Žije tu totiž M. O. jedna z mých informátorek. Sídliště je novější část Detvy a stojí tu hlavně panelové domy. Starší část města je zastavěna staršími rodinnými domy, které zapadají do rázu krajiny. V obou městských částech se setkáte s Romy. Celkem jich tu je asi 950, což představuje zhruba 6,3 % z celkového počtu.⁷ V Detvě mají jakousi klubovnu, kde se schází hlavně romské děti a mládež po škole. Buď se tu konají různé zájmové kroužky, nebo se tam scházejí sami, pouští si muziku, tančí, zpívají, prostě se snaží zabavit sami. Ředitelkou tohoto centra je již zmíněná M. O. Nechala dětem jeden klíč a tak nejsou závislí na tom, zda tam je přítomný někdo ze zaměstnanců, či není. Chod centra totiž zajišťují ženy, které mají své rodiny i práci a tak tam nemohou být pořád. Toto zařízení funguje z financí městské pokladny a peněz není dost na to, aby se zaplatili pracovníci na každý den.⁸ Byla jsem docela překvapená, že děti mají klíč u sebe. Jedná se o děti předškolního věku až po sedmnáctileté teenagery. M. O. mi oznámila, že je lepší, pokud mládež po škole půjde sem a nebude se potulovat po městě. Také chce dětem projevovat důvěru, a proto jim klíč dala. Zatím se tato volba ukazuje jako správná – děti jsou spokojené, uklízí po sobě místnosti a zamykají. Detva je proslulá také svými folklorními slavnostmi. V této lokalitě je i mezi Romy mnoho hudebníků, řezbářů a malířů. Jejich životy se po léta prolínají s životy Slováků a to se projevuje mimo jiné i na místním folkloru. Slovenské folklorní soubory zařazují do repertoáru romské písně a tance a naopak zase romské soubory mají mezi sebou Slováky. Při svém prvním terénním výzkumu v roce 2007, jsem měla možnost účastnit se jedné zkoušky

⁵ OSTRIHOŇOVÁ, A. *Detva: všeobecná charakteristika*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: http://www.detva.sk/?id_menu=46370.

⁶ BABICOVÁ, GOLIANOVÁ *Detva*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: http://www.detva.sk/?id_menu=38881.

⁷ *PHSR města Detva na roky 2008 – 2013* [online]. [cit. 2011-02-18]. Dostupný z WWW: http://www.detva.sk/id_menu=27355&limited_level=1&stop_menu=27355.

⁸ M. O. – romská žena, 49 let, Detva, osobní sdělení.

romského folklorního souboru v sousední obci Hriňová. Takových souborů je v okrese Detva nemálo, což je dobré pro zachování tradic a zvyků romské populace, jelikož tento národ nevytvářel písemné prameny a svá moudra zpíval v písních.

Část města, kde jsem se při výzkumu zdržovala nejvíce, bylo vlastně několik propojených ulic, kde žijí zdejší Romové. Bydlí ve vícegeneračních domech. Některé domy vypadají zvenčí upraveně, jiné jsou bez omítky, s ušpiněnými okny, zanedbanou zahradou a nepořádkem válejícím se kolem domu. Muži přes den pracují, pokud zrovna práci mají. Většinou se jednalo o práci na černo na stavbách. Ženy jsou v domácnosti s dětmi. V letním období, když jsem tam byla, tito lidé posedávali venku na ulici, před domem, nebo na svých dvorech. Rodina, u které jsem pokaždé strávila několik dní, má pozemek, který není ohraničený plotem, což možná napomáhá tomu, že místní lidé přicházejí na návštěvu. Na pozemku stojí jakási dřevěná kůlna, kde bydlí moje informátorka se svým mužem. Naproti stojí základy rozestavěného domu, který postupně staví pro své dvě dcery a jejich manžely a děti. Celá rodina, ale i známí a přátelé na stavbě pomáhají. Mezi těmito objekty je malý travnatý plácek, na kterém mají majitelé plastový stůl, židle a slunečník. Zde se odehrálo mnoho rozhovorů mezi mnou a místními obyvateli. Po pár dnech mého pobytu mezi námi vznikla celkem přátelská atmosféra a tak bylo možné povídat si s nimi i na téma milostné vztahy.

Nabyla jsem dojmu, že v Detvě je těchto asi 950 Romů pod pomyslnou ochranou M. O. – mé hlavní informátorky, která se téměř 30 let aktivně angažuje za udržení a rozvoj romských zvyků, ale také na zlepšování kvality života detvanských Romů. Zřídila tu mateřské centrum, kam chodí matky s dětmi. Funguje to jako školka, kde se matky střídají v péči o děti. Hrají si s nimi a připravují je na čas, kdy půjdou do školy. Mnoho dnes již dospělých mužů a žen prošlo „jejíma rukama“ a mají k ní tak specifický vztah založený na

respektu a úctě. Tito lidé, kteří stále žijí nedaleko této ženy, tak mají velkou motivaci žít své životy zodpovědně a plnit si povinnosti.

Víglaš je obec která spadá do okresu Detva. Nachází se asi 15 minut jízdy autem z Detvy. V ruinách zdejšího stejnojmenného zámku se nacházel základní tábor výzkumníků z Pardubic. Bylo to při mém prvním výzkumu, v příštím roce byl zámek v rozsáhlé rekonstrukci a vstup tam byl zakázaný. Museli jsme se utábořit na louce za kolejemi, které zdejší romskou osadu oddělují od zbytku vesnice. Osada se rozkládá na vyvýšenině a zmíněná louka je hned pod ní. Objekty našeho výzkumu na nás tak měli pěkný výhled ze svých příbytků.

Ve Víglašiši žije asi 1500 obyvatel⁹, počet zdejší romské populace odhaduji asi na 150. Je tu tedy osada, která se skládá z asi 15 rodinných domů. Je to v podstatě jedna ulice a tito Romové jsou téměř všichni spleteni rodinnými vazbami. Buď se tu už narodili, nebo sem – většinou ženy – přišly za muži. Práci tu nemá skoro nikdo z nich. Mladí často nedokončí střední školu. Poměrně častým jevem je, že se za prací odjíždí do Čech. Většinou jen na čas, ne natrvalo. Místní Romové se dušují, že chtějí žít na Víglašiši.

Další lokalita, kterou jsem navštívila pouze okrajově, jsou **Breziny**. Tato obec je vzdálená od Detvy směrem na severozápad asi hodinu jízdy autem. Do Brezin jsem jela cíleně za konkrétní informátorkou, kterou jsem získala díky metodě sněhové koule. Její domek se nacházel na vršku na okraji města Banská Bystrica.¹⁰ Tento vršek byl posetý domky různé kvality, které obývali Romové. Opět i zde se jednalo o propletené příbuzenstvo.

Okrajově jsem ještě navštívila obec **Sasová** u Zvolenu. Zvolen je město s asi 40 tisíci obyvateli a je vzdálené od Detvy asi půl hodiny jízdy autem

⁹ (*Obec Víglaš.*) [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.e-obce.sk/obec/viglas/viglas.html>.

¹⁰ M. O. – romská žena, 49 let, Detva.

směrem na západ.¹¹ Důvod mé návštěvy byl znovu informátor. Model byl podobný, jako v případě Brezin. Domy roztroušené na svahu za městem.

3. MAGIE

Dnes je termín užíván v širokém smyslu a týká se rozmanitých jevů. Přičemž některé jevy spolu souvisí jen velmi málo a některé dokonce nesouvisí téměř vůbec s tím, od čeho byl termín magie původně odvozen. Z toho důvodu se ve svém bádání zaměřuji na jednu geografickou oblast a na jednu etnickou skupinu, kde se jedná o konkrétní magické praktiky. Podle funkce ještě dále můžeme odlišit magii milostnou, kterou se budu zabývat na následujících stranách.

Z hlediska etymologie je pojem magie nejčastěji odvozován ze staroperského označení osoby nadané nadpřirozenými schopnostmi. Tyto osoby byly kněží Zoroastrova kultu a byli nazýváni *mágy* (*magh*). Slovo *magh* lze přeložit jako moc.¹² Pokud pátráme více po vysvětlení pojmu, zjistíme, že existují nejméně tři významové roviny. Jednak je to rovina filosofie a literárního romantismu, dále okultistická rovina a třetí je rovina etnologická, či kulturně antropologická.¹³ V této práci se o pohled z hlediska okultismu nebudu zajímat z toho důvodu, že to není pohled vědecký a jeho výklady se nedají ověřit. Z téhož důvodu nebudu magii definovat ani z pohledu filosofie a literárního romantismu. Etnologové (nebo kulturní antropologové) pojímají magii jako víru v jakousi životní sílu, esenci, či energii v lidech, jiných živých bytostech, nebo i v neživých předmětech jako jsou kameny, řeky apod.¹⁴ Je to velmi široká definice, která na sebe nabaluje další a konkrétní předpoklady,

¹¹ (*Demografia.*) [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <http://mesto.zvolen.sk/demografia.phtml?id3=34074>.

¹² NAKONEČNÝ, M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Praha: Vodnář, 1999, s. 9.

¹³ NAKONEČNÝ, M. heslo: magie. *Velký sociologický slovník 1, 2*. Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 1996. s. 580.

¹⁴ BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. Praha, Portál 2008.

kteřé se řůznř v konkrětnřch spoleřnostech a kulturřch. Je tedy vřdy podstatnř zkoumat danou kulturu, pochopit její fungovřnř zevnitř a snažit se dopřtrat, jakř vřznam mř prřvř ta forma magie, kterř je praktikovřna jen v tř spoleřnosti. Protože existujř rřznř formy magickřho myřlenř vlastnř pouze omezenřmu prostoru a lidem, kteřř tam žijř. Nelze tedy uvřst řždnou řplnou definici termřnu magie¹⁵, kterř by platila na vřechny spoleřnosti, ve kterřch se magie vyskytuje.

3.1 MAGIE V SOCŘLNŘ ANTROPOLOGII

Etnologovř, ři kulturnř antropologovř se o oblast magickřho myřlenř zajřmajř hlavnř od poloviny 19. stoletř, kdy byla položenř otřzka, jakř byla prvotnř vřra lidstva.¹⁶ Teorie, kterř mřla mezi vřdci tehdy nejsilnřjř vřhu, byla ovlivnřna myřlenkovřm proudem, kterř byl dominantnř. Evolucionismem, jenž je založen na předpokladu neustřleho lineřrnřho vřvoje smřrem k pokroku. Badatelř se zpočřtku domnřvali, že magie se zrodila jeřtř před nřboženstvřm a pravdřpodobnř střla na počřtku vřry lidstva. Edward Burnett Taylor byl jednřm z prvnych, kdo tuto myřlenku vypustil do svřta, v dře *Primitive Culture* (1871). Nřsledoval ho James George Frazer (1917), kterř vřnoval zkoumřnř magie nřkolik oddřlř monumentřlnřho dře *Zlatř ratolest*. Podle nřho magickř myřlenř bylo založen o chybnřch asociacřch. Buř na představř, že podobnř vytvřřř podobnř, nebo na představř, že co jednou bylo ve vzřjemnřm styku, přsobř na sebe i potř, kdy byl styk přeruřen.¹⁷ ěmile Durkheim přřšel s poněkud odliřnřm pojetřm. Do magickřho myřlenř zahrnul emocionalitu. Ta podle nřj (a jeho řřkř) hrřla dřležitou roli u zdrojř magickřch

¹⁵ Lze uvřst jen tu obecnou verzi, kterou jsem uvedla o přr vřt dopředu a kterou řerpřm od Fiony Bowie.

¹⁶ KOMOROVSKř, J. *Mřgia a nřboženstvo*. In: *Magie a nřboženstvř*. Uherskř Hradiřtř, Slovřckř muzeum, 1997.

¹⁷ FRAZER, J. G. *Zlatř ratolest*. 2.vyd. Praha: Mladř Fronta, 1994.

představ. A jakožto sociolog kladl významnou úlohu společnosti. Bez společnosti by magie nebyla.¹⁸

H. Hubert a M. Mauss pokračovali ve směru, kterým šel Durkheim. Vyslovili navíc myšlenku, že jestliže je úkon opakován, jedná se o magický úkon. Jestliže opakován není, není magický. A také, že o magii nejde v případě, pokud v její účinek nevěří celé společenství. Přitom je ale magie záležitostí individuální, intimní a často i skrytá. Tím se také odlišuje od náboženství. Hubert a Mauss upozorňovali i na riziko, kterému je pozorovatel vystaven. A sice, že magické praktiky si lze splést s praktikami, jako jsou akty zvykového práva, či náboženské obřady, což se například stalo Frazerovi v několika případech ve Zlaté ratolesti, který kladl do stejné významové roviny magický úkon a symbolické úkony zvykového práva.¹⁹

V době, kdy tito vědci zkoumali magii, byla mezi mnohými z nich rozšířena myšlenka jakési *prahluposti* člověka. Proslavil ji hlavně Lucien Lévy-Bruhl v díle *Myšlení člověka primitivního* (ale přišel s ní původně německý vědec Theodor Preuss, 1904). Šlo o představu, že společnosti přírodních národů s jednodušší společenskou organizací, mají prelogické myšlení. Těmto národům se připisovalo magické uvažování právě s odůvodněním, že jejich myšlení *nerozlišuje mezi smyslovou skutečností a tím, co je za ní. Žije stále s neviditelnými duchy a nehmateľnými silami. Tyto skutečnosti jsou mu nejdůležitější.*²⁰ Ovšem, i tato teorie se ukázala jako mylná. Myšlení přírodních národů se od našeho logického příliš neliší, není iracionální. Lévy-Bruhl nakonec od této teorie ustoupil.

To, jak chápeme magii je ovlivněno i tím, jak chápeme fenomén. Nedorozumění vznikají z povrchního chápání fenoménu jako toho, co se nám

¹⁸ KOMOROVSKÝ, J. *Mágia a náboženstvo*. In: *Magie a náboženství*. Uherské Hradiště, Slovákcké muzeum, 1997.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ PIPEK, L. F. *Náboženství versus magie v české etnografii*. In: *Magie a náboženství*. Uherské Hradiště, Slovákcké muzeum, 1997. s. 22.

jeví, bez ohledu na to, jak naše vědomí tento jev zpracovalo. Každý jev magie tedy vyžaduje osobitý přístup a osobitou analýzu.

Podle mých pozorování a rozhovorů v terénu, magie, pokud věří v její účinnost, je pro romskou populaci na Podpolaní žitou realitou. Každopádně do magie zahrnují hlavně praktiky, kdy se nějak manipulovalo s předměty druhých lidí, či s předměty spojenými s nebezpečnými, tajemnými či jinak zvláštními místy, jako je třeba hlína z hrobů, nebo když se manipulovalo s mrtvými zvířaty, a také když se k tomu pronášela speciální slova, zaklínadla a zaříkadla. Zvyky jako například hod botou za hlavu na Nový rok nezahrnovali do oblasti magie. Většina Romů na Detvě a Vígláši má z magie respekt. Z jejich reakcí jsem cítila, že si udržují odstup, i když zároveň s posměšným úšklebkem tvrdí, že na takové věci nevěří. Další se svěřovali, že se magie obávají, že není radno si s ní zahrávat, nebo že je to něco nepřirozeného.

3.2 MAGIE VE VZTAHU K OPAČNÉMU POHLAVÍ

Milostná magie je jedním z nejčastěji praktikovaných typů magie na celém světě.²¹ Dodnes ovlivňuje reálné partnerské vztahy. V literatuře je tato magie někdy také nazývána erotickou magií. Tyto pojmy chápu jako synonyma. A právě literatura definuje tuto oblast jako systém názorů a úkonů, jejichž cílem je zaujmout osobu opačného pohlaví a zabezpečit manželského partnera.²² Tato oblast také zahrnuje praktiky, které vedou k ukončení milostného vztahu, nebo k odstranění soka, či sokyně v lásce.²³ Více se v milostné magii aktivně angažují ženy, neznamená to ale, že by se muži vysloveně vyhýbali takové činnosti. Milostná magie, jak ji chápu v této práci, je taková magie, při které je dosažení milostných cílů prvořadým a jediným záměrem. Existuje totiž ještě další smysl, jak milostnou magii vědecká

²¹ HRDLIČKOVÁ, L. *Jak fungovala milostná magie našich předků?* [online]. [cit. 2011-02-28] Dostupné z WWW: <http://www.portal.cz/casopisy/pd/ukazky/jak-fungovala-milostna-magie-nasich-predku-/28088/>.

²² HORVÁTHOVÁ, E. *heslo: erotická mágia* In: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. VEDA, ÚE SAV, 1995. s. 122.

²³ Tamtéž.

literatura pojímá – jde o milostný styk, který se stává prostředkem dosažení spojení s astrálem.²⁴ V tomto smyslu se zde magií nezabývám.

Někteří mí informátoři uváděli, že nikdy milostnou magii neprováděli, jelikož takto získaná láska by nebyla ta opravdová. Ženy hlavně na Víglaši říkaly, že by se také obávaly, že se kouzlo obrátí proti nim, protože praktiky milostné magie mají tendenci zasahovat nějak do života dalších jedinců, a mohou tak snadno narušit něčí svobodnou vůli.

4. MAGIE U ROMŮ

Ačkoli je duchovní život Romů pestrý a bohatý, je těžko uchopitelný.

Navenek Romové nejen na Slovensku vystupují jako věřící v Boha. Většina se jich přiklání k té víře, která je v daném místě nejrozšířenější. Na Slovensku nejčastěji katolictví.²⁵ Při hlubším zkoumání však zjistíme, že se nechovají úplně tak, jako jejich neromští příslušníci stejné církve. Například je velice častý jev, že Romové nechodí na pravidelné bohoslužby do kostela. Jindy ale ano – kvůli křestu, který považují za akt, jenž zaručuje ochranu dítěte před uhrnutím. Zároveň s vírou v Boha, věřili a možná ještě věří v existenci různých dobrých, nebo zlých sil. Tyto síly mohou sídlit jak v živých bytostech, tak i v neživých předmětech. Nejvíce takových sil se mělo vyskytovat v přírodě – ve skalách, ve stromech, větru, v řekách a jezerech, na polích, pod zemí, pod mosty apod.²⁶ Odtud pochází pravděpodobně domněnka, že duchovní kultura Romů se zakládá na animismu. Dnes už je tato myšlenka překonána.

²⁴ HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha 2006.

²⁵ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů 1945–1990 = Romano drom : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Univerzita Palackého 1995.

²⁶ HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha 2006.

Každodenní život romského příslušníka byl protkán různými pověrami a magickými rituály. Ty provázely všechny přechodové fáze, kterými prošel každý Rom. Nejvíce se jich vázalo k narození, smrti a sňatku. Také období těhotenství a šestinedělí bylo doprovázeno poměrně velkým množstvím pověr. Jednalo se zejména o zákazy (tabu), které matce určovaly, čeho se má vyvarovat. V šestinedělí měla zakázáno vařit, nebo chodit pro vodu. To matce zajišťovalo klid a ona se mohla plně věnovat novorozeněti a nabírat síly po porodu. Období, kdy je žena v očekávání, je provázeno magickými praktikami, které jsou často založeny na magii podobnosti. Například by v té době neměla nosit žádné korále, řetízky, či jiné přívěsky na krku. Protože tak, jako se matce vine okolo krku řetízek, tak se vine a smotává pupeční šňůra kolem krku miminka, a to se na ní může uškrtit. U Romů na Detvě a Víglaši jsou pověrečné praktiky týkající se doby těhotenství, porodu a po porodu velmi živé. Velice živé jsou pověry týkající se nebezpečí uhranutí a také tam znají a provozují magické rituály, které mají zabránit, nebo zneutralizovat účinky uhranutí.

Tyto magické a pověrečné praktiky významně ovlivňují postoj Romů k životu a v mnoha ohledech determinují život celé romské komunity.

4.1 NEČISTÉ, OBÁVANÉ A NEBEZPEČNÉ OSOBY

Některé osoby, bytosti, či zvířata jsou skrze magii interpretována jako nebezpečná, nebo obávaná. Na základě této představy je pak na takové bytosti nahlíženo nejen jako na osobu či zvíře, ale také jako na jakousi nadpřirozenou sílu, která může být člověku nebezpečná. Tyto osoby často hrají důležitou roli v magických rituálech, a proto jsem se rozhodla v krátkosti shrnout, jaké osoby, bytosti a zvířata jsou takto nahlížena v romské populaci.

Osoby, které asistují při přechodových fázích člověka – při narození, svatbě a smrti. Například hrobař, kostelník, plačky, farář, nebo porodní bába. Dnes také lékaři, kteří přicházejí do styku s umírajícími, nebo s mrtvými. Tito lidé jsou pro Romy rituálně nečistí a zároveň často i obávaní, jelikož přicházejí do styku

s magickými silami. Farář posvěcuje, žehná, ale také pomocí rituálních gest zabraňuje mrtvému, aby se vracel mezi živé. Také ženy v období menstruace, těhotenství a šestinedělí jsou náchylné vlivu různých negativních magických sil a tudíž rituálně nečisté. Samotní mrtví, především sebevrazi a oběšenci, jsou Romy obávaní. Mrtvého, který se vracel mezi živé, Romové nazývali „*mulo*“, což v romštině znamená jednak mrtvý, nebo také duch zemřelého, přízrak.²⁷ Dále do této skupiny lidí patří i ti z Romů, kteří se nacházejí na velmi nízké ekonomicko-sociální úrovni, jedí psí, nebo koňské maso, nebo maso uhynulých zvířat.²⁸ Ostatní Romové, pro něž byla konzumace takového masa tabu, je označují většinou jako „degeša“, což znamená špinavý, živící se „nečistým“ masem.²⁹ Označení pro takovou skupinu Romů je ale více.³⁰

V milostné magii je obávanou osobou postava romské čarodějnice, o níž pojednává následující podkapitola.

4.2 ROMSKÁ ČARODĚJNICE

Postava romské čarodějnice hraje ze všech výše zmíněných obávaných, nečistých či nebezpečných osob, nejvýraznější roli v milostné magii. Je to žena, která podle představ Romů buď přímo oplývá nadpřirozenými vlastnostmi, nebo dokáže využívat magické prostředky k tomu, aby čarovala.³¹

Při pohledu zvenčí mají v romských komunitách nejsilnější postavení dospělí muži. Žena je spíše v pozadí, má na starosti plodit děti a starat se o to, aby rodina měla co jíst. Důležitou roli zde ale hraje stáří. Stáří je u Romů vážené. Kdo je starý, má životní moudrost a ostatní mu projevují úctu. Každá

²⁷ HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, H., ŽIGOVÁ, A. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha: Fortuna, 2001 s. 184.

²⁸ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů 1945-1990 = Romano drom : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Univerzita Palackého 1995.

²⁹ HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, H., ŽIGOVÁ, A. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha: Fortuna, 2001 s. 83.

³⁰ Např. *koňara* (jedlíci koní), *močkoša* (jedlíci koček), *pšara* (jedlíci psů). Viz. ŠEBKOVÁ, H., ŽLNAYOVÁ, E. *Romani čhib, učebnice slovenské romštiny*. Praha, Fortuna, 2001.

³¹ HRDLÍČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha, 2006.

osada mívala svou *phuri daj*. To je romský název, který se překládá jako stará máma, babička.³² Takto se označovala nejstarší žena rodu, či komunity, často také bosorka. K *phuri daj* se chodilo pro rady, a pokud se jednalo o významné rozhodnutí, o kterém se radili muži (bez žen), nakonec se šli zeptat *phuri daj*, zda je jejich rozhodnutí správné. *Phuri daj* mohla prosadit jiné rozhodnutí a muži ji poslechli. Tak měla žena významný vliv na chod komunity.

Pro romskou čarodějkou existuje několik pojmenování. U západoevropských Romů (zejména kočovných) se obvykle užívalo pojmenování *shuvani*.³³ V prostředí východoevropských Romů se užívají označení, která romské komunity přejali od majoritních obyvatel. Na Slovensku se setkáme s romskými označeními *striga*, *bosorka*, *endžibaba*,³⁴ nebo *čohani*.³⁵ Všechny tyto termíny jsou ze slovenské romštiny a znamenají čarodějnice.³⁶ Existují i jejich ekvivalenty pro mužské čaroděje.

Termín *striga* se na území Slovenska dostal pravděpodobně s rumunskými pastýři a vychází z latinského *strix*, což znamená sova, později čarodějnice, upír nebo noční pták.³⁷

Romové rozlišují mezi *guľi daj* a bosorkou. *Guľi daj* je bytost-ženština z jiného světa, která na tento svět přichází a vyměňuje novorozeňata. Někteří Romové jsou přesvědčeni, že se jedná o duše matek zemřelých při porodu, nebo o duše matek, které porodily mrtvé dítě. Bosorka je skutečný člověk,

³² HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, H., ŽIGOVÁ, A. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha: Fortuna, 2001. s. 231.

³³ BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul Mn: Llewellyn Publications, 1998.

³⁴ Slovo *endžibaba* bylo v některých oblastech Slovenska užíváno jako ekvivalent k *phuri daj*, či *guľi daj*. Viz. HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha, 2006. s. 50.

³⁵ *Čohani* byly vampirické čarodějnice, které Romové takto nazývali na území Slovenska v 19. století. Viz. HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha, 2006. s. 49.

³⁶ HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, H., ŽIGOVÁ, A. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha: Fortuna, 2001. s. 310.

³⁷ ZAJONC, J. *Strigy, bosorky, bohyně a jiné ženy ktoré „vedia“*. In: *Žena z pohľadu etnológie*, ed. Hlôšková, H., Leščák, M., Bratislava, 1998.

nejčastěji žena, která dovede různé nadpřirozené věci. Může někoho počarovat, přivolat nemoc, nebo i dokonce smrt. Bosorka může také léčit a vůbec působit pozitivně. Přesto jsou takové osoby obávané a spíše zatracované, protože vládnou silami, které lidem nepřísluší.

„Ano, měli jsme tu jednu strigu. Já jsem byla ještě dítě, ale pamatuju si, že dospělí vždy říkali, že tu byla striga, přeměněná v žábu a sála našemu dobytku mléko.“³⁸

Na Podpolaní jsem se setkala s tím, že pojmu striga se užívalo právě v souvislosti se schopností měnit se z lidské podoby do podoby zvířecí. Nejčastěji do podoby žáby. Termínu bosorka se užívalo pro romskou ženu, která dovedla počarovat, chodilo se za ní, aby touto cestou pomohla zajistit úspěch. Starší podoba označení bosorka je v maďarském slově *boszorkány*, které znamená duch mrtvého, původ slova ale najdeme v turkotatarském termínu *basyrkam*, což znamená můra.³⁹ Zajímavé je, že právě striga se v představách lidí může převtělovat nejen do žáby, ale například i do můry.

Osoby, které čarovaly – to znamená, prováděly takové úkony, kterými si chtěly zabezpečit kladný výsledek, který je jinak reálně těžko, či vůbec dosažitelný – se ve společnosti chovaly specificky. Jak? Jejich představy a názory na to, jak věci fungují, byly ostatním často nepochopitelné, nesrozumitelné. Odtud možná pramení názory, že jsou tito lidé nějak spolčeni s nadpřirozenými silami, nebo že jimi oni sami oplývají, či je ovládají.⁴⁰ Do skupiny čarodějek a čarodějů bývali mnohokrát zahrnuti i ti, kteří se čarováním nezabývali. Nejčastěji se jednalo o osoby, které se velice dobře vyznaly v léčivých bylinkách a uměly je použít. Také sedláci, kteří se uměli dobře starat o dobytek a dokonce ho i léčit. Zkrátka lidé, kteří uměli něco

³⁸ V. B. – romská žena, přibližně 53 let, Víglaš, osobní sdělení.

³⁹ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 1.vyd., LEDA, 2001. s. 87.

⁴⁰ ZAJONC, J. *Strigy, bosorky, bohyně a jiné ženy ktoré „vedia“*. In: *Žena z pohľadu etnológie*, ed. Hlôšková, H., Leščák, M., Bratislava, 1998.

neobvyklého a pro okolí těžko pochopitelného. Dále se do této skupiny zařazovali lidé, kteří měli specifické fyzické znaky (výrazné, husté obočí, dva vlasové výry na hlavě, atavismus atd.), nebo se odlišovali od většiny svými psychologickými rysy (samotář, cholerik atd.).⁴¹

Představa čarodějnice je málokdy spojena s mužem. Mezi Romy je povědomí, že tato činnost náleží spíše ženám, než mužům. „V jejich představách figuruje žena jako bytost démonická, ovládající čáry a kouzla a oplývající magickými schopnostmi.“⁴² Zároveň je toto spojení v něčem racionální. Žena zastávala v domácnosti roli, která pro ni znamenala péči o rodinu, o zdraví všech členů i o zdraví manžela.⁴³ Také byla více než muži přítomna u nemocných. K léčení často užívala různé byliny. Jejich účinky podporovala magickými rituály, které se dědily z generace na generaci. Ženy vůbec v minulosti měly odlišné postavení, než muži. Existovala období, kdy byla žena považována za nečistou. Je to zejména období menstruace, těhotenství a šestinedělí. V těchto časech byla snadněji přístupná různým nadpřirozeným silám. Ostatní lidé se k „nečisté“ ženě chovali tak, jako by byla nebezpečná. Byly rozšířené představy, jako například, že pokud se nečistá žena dotkne člověka, zvířete, rostliny a zejména potraviny, stane se mu něco zlého a potraviny se zkaží.⁴⁴ Proto ženy v těchto obdobích většinou nevařily, nechodily pro vodu, nedojily krávy ... V podstatě měly čas pro sebe a nemusely se vyčerpávat obstaráváním rodiny.

Na Podpolaní se se mnou místní romští muži na téma magie nechtěli bavit. Ženy sice také nebyly sdílné, ale k věci přistupovaly jinak. Většinou po několika minutách, kdy jsem je přesvědčovala, že o tom něco vím, i ony mi nějaké informace nakonec poskytly. Zato muži se chovali tak, aby dali najevo,

⁴¹ Tamtéž.

⁴² HRDLIČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008.

⁴³ HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002.

⁴⁴ ZAJONC, J. *Strigy, bosorky, bohyně a jiné ženy ktoré „vedia“*. In: Žena z pohľadu etnológie, ed. Hlôšková, H., Leščák, M. Bratislava, 1998.

že je to ryze ženská záležitost. Přesto se stávalo, že muž vstupoval do mých rozhovorů se ženami. Komentoval ženina slova a někdy se ukázalo, že ví víc, než dotyčná! Přitom celou dobu seděl opodál a choval se tak, že ho naše povídání vůbec nezajímá. I když v terénu jsem se setkala s několika osobami, které se nějakým způsobem magií zabývají, a vždy se jednalo o ženy, nemohu říci, zda se to týká jen žen. Vzorek mých respondentů je příliš malý na takové závěry. Pravda je, že ve vyprávěních o magických praktikách vystupují téměř vždy ženy jako iniciátorky celé věci. Z toho důvodu jsem i v terénu mnohem více mluvila se ženami a informátorů mužů jsem měla jen několik.

4.3 MAGICKÉ INGREDIENCE

K tomu, aby se určitý magický úkon mohl s úspěchem provést, je vždy zapotřebí zajistit určité ingredience. Počínaje celkem běžnými kuchyňskými nádobami, hojně rostoucími bylinami a konče velice neobvyklými a těžko dosažitelnými substancemi jako je například krev poprvé menstruuujícího děvčete. Většinou magické ingredience samy o sobě magickou moc nemají. Tu nabývají, až když jsou zakomponovány do magického úkonu, který podléhá řadě podmínek. Musí být například vykonán v určitý den, v určitý čas a ingredience musí být zajištěna v určitou dobu, či na určitém místě, nad celým procesem je proneseno zaklínadlo a pod...

V romské milostné magii jsem se setkala⁴⁵ s užíváním těchto ingrediencí:

ingredience tělesného původu

vlasý, chlupy z podpaží, chlupy z ohanbí, nehty, špína zpod nehtů, moč, menstruační krev, krev z levého malíčku, mateřské mléko, pot, sliny.

předměty netělesného původu

spodní prádlo, ponožky, kapesník, šátek, rostliny, živočichové...

⁴⁵ S těmito ingrediencemi jsem se setkala nejen v literatuře, ale i v terénu na Podpolaní.

Vlastně většinou není striktně určeno, jaký kousek oblečení se má použít. Tyto čtyři se ale často doporučují s tím, že nejlepší je ten kousek, který dotyčná osoba, kterou chceme očarovat, nějakou dobu nosila a tím se do něj vstřebala jeho energie, proto je také dobré daný kousek neprat.

Také některé rostliny sloužily milostným záležitostem. Přidávají se hlavně do jídel, jako takzvaná afrodiziaka, látky, které mají povzbudit sexuální potenci, zvyšovat plodnost a erotický požitek.⁴⁶ Oblíbený je například celer, pepř, rozmarýn, zázvor, petržel a dobromysl.⁴⁷

Některá zvířata mohla dopomoci k žádoucímu výsledku v magickém úkonu. Tak například dívky na Slovensku dávaly sníst svému vyvolenému maso ze slepého kotěte, aby je i on slepě miloval.⁴⁸ Na Podpolaní jsem zaznamenala vyprávění o magické praktice, při níž se do útroh mrtvé kočky vkládaly magické ingredience.⁴⁹

V magii obecně se věří v účinek určitých látek, jako jsou jisté druhy kamenů, rostlin atd. Z těchto látek se potom vyrábí předměty, které jsou známé pod názvem amulety, či talismany. I v romské magii se amulety používají. Prakticky mají sloužit k tomu, aby ochránily svého nositele před zlými vlivy.⁵⁰ Amulety se buď zhotovují pro konkrétní osobu a za konkrétním účelem (například si dotyčný myslí, že je v okolí někdo, kdo mu chce ublížit), ale existují i jakési univerzální amulety. Například ve starém Egyptě byl takovým ochranným amuletem skarabeus. Ve středověku v Evropě zase Agnus dei. Lidé věřili v jejich ochrannou moc. U romského etnika se ještě dnes

⁴⁶ CHORVÁTHOVÁ, Ľ. *heslo: afrodiziakum* In: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1, 2. VEDA, ÚE SAV, 1995. s. 14.

⁴⁷ HRDLÍČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008. s. 44.

⁴⁸ HORVÁTHOVÁ, E. *heslo: erotická mágia* In: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1, 2. VEDA, ÚE SAV, 1995. s. 122.

⁴⁹ D. – romská žena, přibližně 56 let, Breziny, nahrávka.

⁵⁰ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. Ivo Železný, Praha, 1994.

setkáváme s červenou bavlnkou zvanou indrařori⁵¹, či červeným náramkem na ruce, který má nositele ochránit například před uhranutím. Pravda je, že mnoho Romů už dnes neví přesně, z jakého důvodu amulet nosí, ale nosí ho a chtějí ho nosit. Často tvrdí, že „*Je to prostě pro štěstí.*“⁵² V oblasti milostných kouzel jsou to opět vlasy a červená bavlnka, z nichž se zhotovují amulety, či spíše talismany. Takové výtvořiny mají většinou za cíl udržet, nebo přilákat lásku vyvoleného člověka. Každopádně podstatou amuletů a talismanů je víra v účinky látek, z nichž jsou vyrobeny.

4.4 MAGICKÁ SLOVA A ČÍSLA

O lav šaj avel tho maro the čhuri.⁵³

Slovo může být chlebem i nožem.

Samotný rituál mnohdy nestačí. K podpoření úspěchu se nad magickým úkonem vynáší speciální slovní formule. Ty většinou vyjadřují záměr osoby, která čin vykonává. Vlastně se vyslovuje přání, co se má stát. Jedná se ale o zcela konkrétní formule, které znají bosorky, nebo také další lidé, ale jejich vyslovováním nahlas se neplýtvá. Důvodem je jakási, třeba i nevědomá představa, že slovo je spojeno s podstatou věci samé. V praxi to znamená, že lidé se obávají vyřknout pravé jméno nebezpečné osoby, zvířete, rostliny apod. Protože by to znamenalo riziko, že tu osobu a potažmo nežádoucí skutečnost opravdu přivolají. I když dnes, v etapě lidstva, která je ve znamení vědy a vše se interpretuje skrze ni, magické praktiky a pověry ustupují do pozadí, stále ještě nejsou zcela mimo nás. „*Čarovalo se vždy a všude a čaruje se i dnes.*“⁵⁴ Student, který jde na zkoušku má v kapse předmět pro štěstí, člověk, který se

⁵¹ HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, H., ŽIGOVÁ, A. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha: Fortuna, 2001. s. 132.

⁵² R3 – Rom, 26, Viglaš

⁵³ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Gođaver lava phure Romendar = Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. s. 16.

⁵⁴ KOMOROVSKÝ, J. *Mágia a náboženstvo*. In: *Magie a náboženství*, Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1997. s. 12.

svěřuje, že je zdravý, šťastný a spokojený ťuká rychle na dřevo, žena, která právě odchází z domu a vzpomněla si, že tam cosi zapomněla, už se nevrací... Přestože si to mnohdy lidé neuvědomují, jednají na principu magie.

V romské řeči najdeme také hojné množství slovních spojení, která mají za cíl uvalit na druhého zlé věci. Pokud se mezi sebou hádají, není výjimečné, když jeden druhému „přeje“ aby mu ruce prolezli červy, aby mu vlasy slezly z hlavy apod. Někdy mohla mít tato zlá slova až sugestivní účinky a postižený mohl pociťovat kletbu i ve skutečnosti. Dnes jsou tyto kletby užívány poněkud bezmyšlenkovitě, v situacích, kdy je člověk rozčilený a většina lidí je nebere příliš vážně. Také uřknutí Romové řadí k negativnímu účinku slov. K uřknutí mohlo dojít nejen pomocí „zlých slov“, ale také pokud dotyčná osoba přála neupřímně až příliš mnoho dobrého, např. novorozenci.⁵⁵

Váhu měla a někdy stále má, také přísaha, většinou u křížě. Mohla být soukromá i veřejná. Pro romskou komunitu měla tato přísaha, či prohlášení váhu a dotyčný se tak mohl očistit od toho, čím se provinil – například od nevěry.⁵⁶ Tento akt měl jistá pravidla, která museli zúčastnění dodržet. Například pokud měla jít nevěrná žena složit přísahu ke kříži, měla tak učinit v noci, měla si rozpustit a učesat vlasy a měla být nahá. Celá vesnice mohla o její nastávající přísaze vědět, ale nikdo se nepřišel podívat, protože žena tam měla být sama.⁵⁷

Vedle magických slov existují i magická čísla. Mají vliv na člověka a na živé organismy vůbec.⁵⁸

⁵⁵ HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha, 2006.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ JAKOUBEK, M., BUDILOVÁ, L. *Přísaha u kříže*. [online]. [cit. 2011-01-10]. Dostupný z WWW: <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir104.pdf>.

⁵⁸ HORVÁTHOVÁ, E. *heslo: magické čísla*. In: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1, 2. VEDA, ÚE SAV, 1995. s.324-325.

V magických a pověrečných praktikách se také objevují některá čísla častěji, než jiná. Rituál je nutno provést přesně, podle návodu, aby se mohl očekávat kýžený výsledek. V mnoha případech je potřeba, aby se úkon provedl právě třikrát, či devětkrát atd. Určitá čísla jsou považována za šťastná a jiná za nešťastná. V indoevropských kulturách jsou s nepřízní spojena párová čísla a nepárová „nosí štěstí“.⁵⁹ Zkrátka čísla hrají v magii důležitou roli. V průběhu mého terénního výzkumu, kdy jsem sbírala výpovědi o magických rituálech, již jsem si všimla, že výskyt čísel je častý. „*Musíte jít na hřbitov a sebrat hlínu z devíti hrobů...*“⁶⁰ „*Když se při pohřebním průvodu farář třikrát ohlédne, znamená to, že brzy někdo zemře...*“⁶¹ Když jsem se svých respondentů ptala, proč se má ten který úkon zopakovat právě tolikrát, odpovídali, že neví, ale že se to musí provést právě tolikrát. Občas jsem se setkala i s tím, že devítka se může zaměnit za trojku a naopak. To může být dáno i tím, že právě čísla tři a devět jsou jedny z nejvíce frekventovaných v magických praktikách, které jsem poznala na Podpolaní, a tak mohou mít podobnou, až zaměnitelnou magickou moc.

TŘI, DEVĚT

Tato dvě čísla se v rozhovorech s respondenty vyskytovala zdaleka nejčastěji. Romská populace na Podpolaní dnes běžně ví, co je to uhranutí a co má udělat, aby jeho negativní účinky zneutralizovala. Za tímto účelem se vykonává magický rituál vhazování uhlíků, či ohořelých hlaviček od sirek do vody. Důležitý je mimo jiné i počet uhlíků (hlaviček od sirek). Všichni respondenti uváděli právě číslo tři, méně často devět. Uhlíkové, sirkové, nebo také ohňové vody se pak uhranutý člověk třikrát napil, nebo třikrát pomazal obličej.

DVĚ

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ D. – romská žena, přibližně 56 let, Breziny, nahrávka.

⁶¹ I. – romská žena, 60 let, Sasová, osobní sdělení.

Číslo dvě se ukazovalo spíše v podobě kříže. Často se nějaký pohyb musel vykonat ve tvaru kříže. „*Tu uhlíkovou vodu pak musíš vylít venku před domem. Ale musíš jí vylít dvěma tahy – jako do kříže...*“⁶² Číslo dvě se také ukazuje právě v milostné magii. Většinou jsou milostné vztahy primární záležitostí dvou lidí. Tito dva mohou posílit svou lásku vyrobením amuletu ze dvou komponent. „*Vezmeš pramínek svých vlasů, přiložíš k němu jeho pramínek, svážeš je a nosíš třeba na krku.*“⁶³

5. ROMSKÁ MILOSTNÁ MAGIE

Jak už jsem napsala výše, romská magie klade důraz na oblast milostných vztahů. Pro Roma je stále základní hodnotou rodina. Solidarita a soudržnost s ostatními členy komunity je naprosto podstatná a nejhorším trestem je exkomunikace. U Romů není zvykem, aby se v partnerském životě střídali partneři. Naopak, běžné je, že pár je spolu celý život. Dívka se začne scházet se svým chlapcem třeba už v patnácti letech a většinou už spolu zůstanou po zbytek života. Rozvod (či rozchod) mohl nastat v podstatě jen ve dvou případech – pokud byla žena neplodná, nebo pokud byla nevěrná.⁶⁴ Zkrátka láska a milostný vztah jsou mezi Romy vysoce důležité hodnoty. Snad z toho důvodu se milostná magie často vykonávala. Romské ženy byly nejen mezi Romy, ale možná častěji mezi majoritou vyhledávány právě za účelem, aby přičarovaly lásku a vůbec pomohly s milostnými vztahy. Magické úkony, které Romové znali, či znají, jsou známy také z folklorních etnografických pramenů Slovanů. Proto se můžeme domnívat, že Romové řadu těchto znalostí převzali od majoritní populace.

⁶² D. – romská žena, přibližně 56 let, Breziny, nahrávka.

⁶³ M. B. – romská žena, přibližně 48 let, Víglaš, osobní sdělení.

⁶⁴ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů 1945–1990 = Romano drom: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého, 1995.

5.1 VÝBĚR PARTNERA

Dříve, ještě asi před padesáti lety, bylo obvyklé, že sňatek domlouvali rodiče dětí. Ty mohly být zasnoubeny již jako novorozeňata. Rodiče totiž měli přehled o tom, která rodina je na adekvátní ekonomické úrovni, jaké jsou v rodinách poměry a také jaké mají s tou kterou rodinou vztahy oni sami. Proto domlouvali sňatky rodiče. Dívky se vdávaly na naše poměry velmi brzy – už okolo třinácti let. Chlapci byli jen o pár let starší. Budoucí pár se často až před samotnou svatbou dozvídal, jaké plány jim rodiče připravili. Ve skutečnosti se tito dva mladí lidé již v průběhu vyrůstání vídali, hráli si spolu jako děti, a rodiče jim vytvářeli podmínky, aby se měli rádi. Nakonec to pro nový pár nemuselo být nepříjemné zjištění, věděli, že tak to v jejich komunitě chodí a podřídili se situaci. Pokud se ale do sebe zamilovali dva mladí lidé, kteří pro sebe jejich rodiči určeni nebyli, mohl hoch dívku unést. Nebyl to ale únos ve smyslu nějakého násilí, nebo donucení. Oba se na tom domluvili, potají spolu odešli třeba k jiným příbuzným, několik dní tam zůstali, a když se vrátili, jejich rodiče už sňatku nebránili. Dnes už si mladí Romové a Romky na Podpolaní sami vybírají budoucího partnera. Rodiče jim radí, ale výběr zůstává na mladých. V Detvě jsou běžné smíšené páry, kdy jeden z partnerů je Rom, na Víglaši už jsou takové páry spíše výjimkou.⁶⁵

5.2 MAGICKÉ PRAKTIKY

Magické a pověrečné úkony u Romů nebyly nějak striktně vázány na budovy, či místa. Jelikož dříve trávili hodně času na cestách, magické rituály tomu byly přizpůsobeny. Například angličtí Romové znali rituály lásky, při kterých se sbírala hlína z půdy, na níž stál karavan, ve kterém cestovali.⁶⁶ Ingredience nacházeli v přírodě kolem sebe. Většinou se tedy jednalo o komponenty přírodního původu. Často také ingredience tělesného původu, o

⁶⁵ vlastní výzkum 2007, 2010, 2011.

⁶⁶ BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul, Mn: Llewellyn Publications, 1998.

kterých píší v kapitole o magických ingrediencích. Nestavěly se tedy žádné zvláštní stavby, ve kterých by se magie prakticovala. Byla a je to záležitost intimní a spíše skrytá.

Je ale poměrně časté, že je doporučená doba vykonání toho kterého úkonu. S tím jsem se setkala více v literatuře. Uvádí se například noc z 31.12. na 1.1., noc, když je měsíc v úplňku, půlnoc atd... Pouze někteří respondenti na Podpolaní uváděli i určitou dobu, kdy se má magie provést. Nejčastěji to byla prostě noc. „*Nemusí to být zrovna o půlnoci, ale musí být už tma.*“⁶⁷ Avšak i v literatuře někteří autoři tvrdí, že s časovým termínem se různé prameny liší, je to různé v odlišných krajích, u odlišných podskupin Romů.⁶⁸ Jak říká jedno staré romské přísloví – Sto osad, stokrát různí Romové.⁶⁹

5.2.1 Magické úkony za účelem určení budoucího partnera

Magické úkony se záměrem poznat svého budoucího partnera často prováděly mladé nezadané dívky. Romská děvčata byla cudná a zpravidla mládenci si je museli získávat. Dívky se tedy „angažovaly“ na milostném poli i magickými praktikami. Většinou jsou dva případy, ve kterých se mladá dívka může ocitnout. Buď ještě nemá vyhlédnutého žádného milého, nebo jich má více.

Pokud chce romská dívka na britských ostrovech vědět, kdo bude její nastávající choť, může provést rituály s jablky. Poněkud snadnější je varianta, kdy si vezme jablko, sní ho a z ohryzku vyjme semínka. Potom půjde na místo, kde předešlou noc stál vůz, či stan její rodiny a sebere tam hlínu. Tu smíchá se semínky. Dojde na rozcestí a na něm směs semínek a hlíny rozhodí. Nyní musí čekat, až přes rozcestí půjde člověk. Pokud půjde o muže, bude to znamenat, že dívka si vezme mládence. Jestli to bude žena, kdo první půjde přes rozcestí,

⁶⁷ D. – romská žena, přibližně 56 let, Breziny, osobní sdělení.

⁶⁸ Například BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul, Mn: Llewellyn Publications, 1998.

⁶⁹ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Goďaver lava phure Romendar = Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. s. 16.

dívka může očekávat, že její budoucí manžel, bude starší muž, který již bude mít nějaké zkušenosti.⁷⁰

Druhé kouzlo s jablkem vyžaduje, aby dívka dostala ovoce od vdovy, nesmí za ně ale poděkovat. Potom sní jen polovinu jablka, ještě než nastane půlnoc. Druhou polovinu dojí po půlnoci a půjde spát. Následně se dívce má zdát sen o jejím nastávajícím manželovi.⁷¹

Romové na hranicích Francie a Belgie prováděli rituál s vejcem. Vejce se uvaří natvrdo, opatrně se vyjme žloutek, obalí se v soli a vrátí zpět do bílku. Těsně před ulehnutím do postele se toto slané vejce sní. Následuje sen, ve kterém má člověk žízeň a sklenici vody mu prý podá budoucí partner.⁷²

V kraji Yorkshire se dívky odebraly stranou od ostatních členů komunity a usadily se kolem ohně. Potichu seděly a balily kousek svých vlasů spolu s jejich kleštičkami na nehty do zeleného lístku. Ten pak vložily do žhavých uhlíků uhasínajícího ohně. Potom se jim nad ohněm zjevil budoucí manžel.⁷³

Romové v Sedmíhradsku, kteří chtěli znát podobu budoucího partnera, chodili o svatojanské noci na křížovatku. Tam si učesali vlasy, píchli se novou jehlou do malíčku levé ruky a nechali na zem spadnout tři kapky. Přitom říkali: „*Svou krev dávám svému nejmilejšímu, jehož vidím a jemuž mám patřit.*“⁷⁴ Načež se měla postava budoucího partnera na okamžik zjevit.

Někdy ale dívka o partnera nouzi nemá. Naopak, může se stát, že nápadníků je více a ona se nemůže rozhodnout, který je ten pravý. V takové situaci si může pomoci magickými praktikami. Když si sežene dívka v lese žalud, může provést kouzlo s kyvadlem. Na žalud uváže červenou nitku a získá

⁷⁰ BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul, Mn: Llewellyn Publications, 1998. s. 48.

⁷¹ Tamtéž s. 49.

⁷² Tamtéž s. 50.

⁷³ Tamtéž s. 52.

⁷⁴ NEUMANN, S. K. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. 1. vyd., Praha: Otakar II., 1999. s. 210.

tak kyvadlo. Potom na kus papíru napíše jména všech potenciálních nápadníků směrem od středu papíru. Ve výsledku mají jména tvar jako hvězda. Žádné jméno nesmí stát kolmo proti jinému jménu. Poté si dívka sedne, kyvadlo drží v ruce nad středem papíru. Soustředí se a po chvíli se kyvadlo rozpožbuje. Bude se kývat dopředu a dozadu v linii jednoho jména. To je ten pravý muž. Autor ještě uvádí, že pokud se kyvadlo kýve mezi dvěma jmény, má dívka použít nový kus papíru a tato dvě jména napsat tak, že jedno bude vertikálně a druhé horizontálně. Poté znovu podrží kyvadlo nad papírem.⁷⁵

Na jaře si mladé romské dívky v Británii psaly jména všech nápadníků na malé kousky papírků a ty pak sbalili do kuličky jílu. Tyto kuličky poté vhodily do jarní dešťové vody a čekaly, který kousek papírku jako první prorazí napovrch jílové hmoty. Ten totiž označoval jméno toho pravého muže.⁷⁶

Romky na vdávání v Transylvánii prováděly magický úkon vždy v předvečer Nového roku. Postavily se pod vrbu, uchopily do ruky svou botu a vyhodily ji vzhůru do koruny stromu. Jestliže bota vyletí do vzduchu, a bez toho aniž by se zachytila o větev stromu, spadne dolů, znamená to, že dívka se v následujícím roce ještě nevdá. Když se bota – byť jen na okamžik – zachytí o větev, dívka se vdá do roka.⁷⁷

Tento výčet magických praktik za účelem určení budoucího partnera jsem nedoložila u podpolanských Romů. Ti většinou nemají takové záměry.⁷⁸ Chlapci a děvčata na Víglaši i v detvanské ulici spolu tráví volný čas venku na ulici a již v poměrně mladém věku se k sobě začínají chovat jako muž a žena. Jejich okolí je v tom podporuje, hovoří s nimi na téma milostných vztahů. Je běžné, že dívky a chlapci spolu navazují bližší kontakt již kolem třinácti let.

⁷⁵ BUCKLAND, R. Gypsy witchcraft and magic. 1st ed. St. Paul, Mn: Llewellyn Publications, 1998. s. 49.

⁷⁶ Tamtéž. s. 50.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ M. O. – romská žena, 49 let, Detva, osobní sdělení.

„*My Cikánky jsme věrné. Všechny holky tady [na Detvě] mají za manžely kluky, se kterými jsou už od čtrnácti, patnácti let.*“⁷⁹

5.2.2 Magické úkony za účelem získání nebo udržení lásky osoby

Praktiky sledující cíl získat si milovanou osobu se velmi často uplatňují i v případě, že už je dotyčný lapen. Romové na Slovensku totiž vědí, že je třeba kouzelný rituál po čase znovu zopakovat, aby účinky trvaly. Proto jsem tyto dva účely zahrnula do jedné kapitoly.

Kroky, které převážně romské ženy podnikají v oblasti milostných vztahů, sledující získání nebo udržení partnera, jsou nejfrekventovanější v romské milostné magii vůbec.⁸⁰

Pro získání a udržení si lásky milého se provádí úkony založené na těchto principech:

1.) Přidání ingrediencí do jídla a pití.

Romští muži moc nevaří. Vychází to z jejich společenské role, kterou zastávají. Dříve bylo zvykem, že žena opatrovala domov, ona se starala o jídlo. Muž mohl chodit do práce a po práci trávil poměrně dost času s ostatními muži z okolí. Romští pánové na Podpolaní mi také vehementně vysvětlovali, že žena jim má poskytnout útulný domov, něco k jídlu a oni že chodí do práce. Ženy, se kterými jsem se setkala, všechny často vaří. Muži se o proces vaření příliš nezajímají. Je tedy celkem snadné přidat jim nepozorovaně do jídla leccjakou přísadu. V milostné magii se používají jako přísady vlasy, chlupy z podpaží, chlupy z ohanbí, menstruační, nebo obyčejná krev, odstříhnuté nehty, špína z nehtů, či ze zubů. Dočetla jsem se také o vodě, ve které se žena umyla, nebo o soli, na které ležela prvoroďička při porodu. Vzala se sůl a zabalila se do papíru. Když se tento balíček vložil pod lůžko, na němž rodí žena své první

⁷⁹ A. O. – romská žena, 26 let, Detva, osobní sdělení.

⁸⁰ HRDLÍČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008.

dítě, „nabila“ se sůl energií rodičky. Tato sůl se vsypala do jídla, které pak snědl vyvolený muž. Bolesti, které měla při porodu ta žena, pak mají přejít na muže. On má potom za ženu, která ho očarovala „*velkou bolest v srdci, takže si jí musí vzít za ženu*“.⁸¹

Když se žena po celém těle důkladně umyje, přičemž vodu, která jí stéká po těle, zachytí, může s ní zadělat těsto. Snad pro zvýšení účinku, může do těsta přidat ještě odřezanou kůži z palců na nohou, špínu z nehtů a zubů. Z těsta pak upeče nějaký pokrm a dá ho sníst tomu, od koho si přeje, aby se do ní zamiloval.⁸²

Magické praktiky založené na přidávání ingrediencí do nápojů a jídel jsem na Podpolaní zaznamenala. Podle mého výzkumu je to snad nejčastější způsob, jak „získat srdce“ milovaného člověka mezi Romy, se kterými jsem se v terénu setkala. Mí informátoři uváděli, že „*…pokud chceš pobláznit chlapa, uvař mu kafe a nech do něj spadnout pár kapek tvé krve z malíčku, můžeš přidat i svůj vlas, nebo chlup z podpaží*“.⁸³ Káva, nebo jiný nápoj je na středním Slovensku, kde jsem výzkum prováděla, nejoblíbenější, co se týče praktik milostné magie. Jedna romská žena ve středních letech vyprávěla, jak kdysi před lety sama připravila speciální nápoj. „*Mou babičku lidé označovali bosorkou, která ovládala magii. Já jsem ji jako malé dítě pozorovala. Když jsem dospěla, chtěla jsem pomoci kamarádce při získání muže. Připravila jsem speciální nápoj, který dotyčný muž vypil a dodnes má kamarádka s tím mužem žije*“.⁸⁴ Nápoj se prý připraví takto: osoba, která chce muže, si odstříhne vlasy ze spánku, podpaží a přirození v době menstruace. Ostříhá si také nehty z prstů na ruku a nohu, dokonce i špínu z nich vyškrábe. To vše spálí na prášek. Pak se pomodlí před svatým obrázkem a požádá, aby dotyčný muž

⁸¹ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů 1945–1990 = Romano drom: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. s. 128.

⁸² Tamtéž.

⁸³ M. B. – romská žena, přibližně 48 let, Vígláš, osobní sdělení.

⁸⁴ D. G. – romská žena, přibližně 43 let, Detva, osobní sdělení.

přišel v určitý den a hodinu. Když se muž dostaví, žena smíchá připravený prášek s kávou a dá muži k vypití. Muž potom nemyslí a nemiluje jinou ženu, jen tu, která mu připravila nápoj. Prášek se může dát i do mužových bot. Ten vždy, když je bude mít na sobě, tak přijde za ženou, která mu tam ten prášek dala. Tento rituál lze tedy zařadit i do skupiny úkonů, při nichž se magické ingredience vkládají do předmětu druhé osoby.

Další magickou praktikou, kterou jsem v terénu zaznamenala, je vaření polévky. Do hrnce s vodou se dá vařit zelenina. Z vývaru se odebere asi 0,1 dcl, do něj přidá žena svůj ustříhnutý vlas, chlupy z podpaží a chlupy z přirození v období menstruace. Tyto přísady nechá vyluhovat. Když se polévka nabírá dotyčné osobě na talíř, nalije se tam i vyluhovaný extrakt. Po dojedení takové polévky bude objekt věrný a v jeho mysli bude jen ten, kdo mu polévku uvařil.⁸⁵

2.) Manipulace s vlasy.

Podle mých záznamů z terénu jsou vlasy nejčastějším komponentem užívaným v romské magii. Romové z Detvy, Vigláše i okolních navštívených vesnic říkají, že své vlasy je dobré střežit jako oko v hlavě. Jestliže se vaše vlasy dostanou do rukou nepřítele, je to vlastně hotová katastrofa a můžete se jen strachovat, co zlého se vám přihodí. Někteří Romové věří, že pokud se někomu podaří ve spánku se k vám přikrást a udělat vám na vlasech uzlík, nebudete už schopní dostat ho z mysli.⁸⁶ Vaše vlasy mohou způsobit i to, že se do vás někdo zamiluje, nebo naopak vy se zamilujete do někoho. Každopádně vlasy jsou v magii velmi důležitou substancí. U některých rituálů, kdy se vlasy partnera odstřihávají, se můžeme setkat s doporučením, aby tak bylo vykonáno

⁸⁵ Stará romská žena, přibližně 60 let, Detva. osobní sdělení.

⁸⁶ BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul Mn: Llewellyn Publications, 1998.

v době, kdy měsíc dorůstá. To podle představy, že s dorůstajícím měsícem láska sílí, s ubývajícím pak slábne.⁸⁷

Raymond Buckland popisuje kouzlo, které zaznamenal u maďarských Romů. Osoba, která chce, aby se do ní vyvolený zamiloval, musí nepozorovaně v době, kdy měsíc dorůstá ustříhnout dotyčnému kadeř vlasů. Ty pak sváže dohromady se svými vlasy červenou hedvábnou nití, nebo stužkou a při tom říká:

Když slunce vstává,

ať je má láska u mě.

Když slunce zapadá,

budu u ní já.⁸⁸

Po tomto rituálu žena musí svázaný pramen nosit na krku nad srdcem. U Romů na Podpořaní jsem se setkala s podobným rituálem. Byla to jedna ze situací, kdy jsem si povídala se ženami na toto téma. Manžel jedné z nich se k nám připojil a ukázalo se, že ví více, než dotyčné ženy. Popisoval, že když byl ještě malý chlapec, ženy v jeho rodině velice často probíraly toto téma. On prý se o to ani nezajímal. Přesto mu některé věty uvízly v hlavě. Tvrdil, že ženy často mluvily o tom, jak někdo někoho *pokeroval*. *Te pokerel* je romské sloveso a znamená očarovat.⁸⁹ Zajímavé je, že ve slovníku se toto slovo uvádí v souvislosti s čarováním v oblasti lásky. Jedna Romka prý se v noci přikradla k spícímu muži a ustříhla si kousek jeho vlasů. „*Nikdo ji při tom nesměl vidět!*“⁹⁰ Ta žena potom uložila vlasy do kousku nějaké látky, svázala do

⁸⁷ HRDLIČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008.

⁸⁸ BUCKLAND, R. *Gypsy Witchcraft and Magic*. 1st ed. St. Paul Mn: Llewellyn Publications, 1998. s. 47.

⁸⁹ HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, H., ŽIGOVÁ, A. *Romsko – český a česko – romský kapesní slovník*. Praha: Fortuna, 2001. s. 212

⁹⁰ M. – romský muž, přibližně 40 let, Sasová, nahrávka.

ranečku, zapíchlá do něj ještě špendlík a nosila u sebe. Proč tam ta žena zapíchlá špendlík, už můj informátor nedokázal říci.

Při manipulaci s vlasy je třeba mít se na pozoru. Kdybyste byli kýmkoli při činu zpozorováni, vyvolená osoba, kterou jste chtěli očarovat, vámi bude opovrhovat! Sami Romové v Detvě i na Víglašiši tvrdili, že podezřelé jsou i uzlíky ve vlasech. Je lepší je nechat být, a když už je chcete odstranit, tak raději s osobou, která „ví“ (bosorka), nebo při odstraňování proneste alespoň určité zaříkadlo. Někteří Romové stále věří v „sílu“ vlasů, která je založená na představě, že vlasy i po tom, co jsou odděleny od svého nositele, jsou s ním spojeni.⁹¹

3.) Postříkání milého tělesnými tekutinami.

V roce 1884 ve městě Mühlbach v Sedmíhradsku se musel tamní soud zabývat žalobou. Udána byla jistá Joana Gintareová, která měla svou novoroční menstruační krví potřísnit všechny muže z okolí. Soud žalobu zamítl.⁹²

Pokud chcete, aby se do vás dotyčný muž zamiloval, je možné své tělesné tekutiny využít nejen jako přísadu do pokrmu, či nápoje, ale můžete s ní svého milého potřísnit. Tekutiny, které se k tomuto účelu používají, jsou moč, mateřské mléko, sliny, menstruační, či obyčejná krev.⁹³ Dočetla jsem se i o případu, kdy se použily tělesné tekutiny s oblastí genitálií v době tělesné rozkoše.⁹⁴ Všechny zmíněné tekutiny, kromě té, kterou jsem jmenovala jako poslední, jsem na Podpolaní doložila. Pro romské obyvatele jak Víglašiši, tak Detvy, milostná magie v podstatě představuje manipulaci s uvedenými tekutinami (ale i s kousky šatstva a částmi těla jako jsou nehty, špína z nehtů,

⁹¹ HRDLIČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008.

⁹² NEUMANN, S. K. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 1999.

⁹³ například HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha, 2006.

⁹⁴ BUCKLAND, R. *Gypsy Witchcraft and Magic*. 1st ed. St. Paul Mn: Llewellyn Publications, 1998.

vlasý, chlupy z podpaží a z ohanbí). „Jednoduše ho tím postříkáš, nebo mu to dáš do kafe, či do jídla.“⁹⁵ Pravda je, že o tekutinách jako je moč, sliny, nebo menstruační krev mluvili s úšklebkem a jejich postoj byl jednoznačně negativní. „Menstruační krev není potřeba…fuj! Stačí obyčejná krev z prstu.“⁹⁶

Opět bylo důležité, aby o potřísnění dotyčný nic nevěděl, jinak by kouzlo neúčinkovalo. Poněkud snadnější je varianta, kdy se tekutinou potřísni jen předmět vyvoleného muže. Může to být nějaká jeho oděvní součástka, ale vlastně cokoli, co dotyčný často užívá. Například jeho boty.⁹⁷

4.) Obdarování milého magicky upraveným předmětem.

O některých předmětech, látkách, rostlinách a podobně Romové usuzují, že mají jakousi pozitivní moc a přinášejí štěstí. V milostných vztazích hrají také svou roli předměty, které si milenci navzájem mohou darovat. V milostné magii se manipuluje s předměty, které se různými způsoby „nabíjejí“ energií jedné osoby, která věc pak daruje druhé osobě. Předmět se může nabít například tak, že ho po nějaký čas člověk nosí na svém těle, nejlépe na holé kůži, některé prameny doporučují oblast intimních partií těla. Předmět tak nasaje vůni té osoby, která ho nosila. Dalším způsobem jak nabít nějakou věc, je potřísnit ji nějakou svou tělesnou tekutinou, nebo do ní zašít magickou ingredienci. V neposlední řadě se může předmět označit symbolem lásky – vepsání, či vyšití jmen zamilované dvojice, vytvoření uzlů. Obdarovaný člověk by potom měl být té osobě věrný a stále jí milovat. Tyto předměty jsou nošeny, aby zajistily štěstí v lásce.

Kombinací zmíněných možností je rituál, který doložil Buckland mezi anglickými Romy. Zamilovaná dívka si opatří nějakou osobní věc, kterou její vyvolený muž nosil. Může to být cokoli, je ale důležité, aby na tom bylo možné

⁹⁵ M. B. – romská žena, přibližně 48 let, Vígláš, osobní sdělení.

⁹⁶ M. B. – romská žena, přibližně 48 let, Vígláš, osobní sdělení.

⁹⁷ HRDLÍČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008. s. 45

udělat tři uzly. Proto se doporučuje nějaký kousek oblečení (opět se setkáváme s radou, aby se použilo spodní prádlo, ale také šátek, či kapesník). Dívka na něm vyznačí své a jeho jméno uzavřené v srdci. Dříve se jména vyšívala nití, dnes je běžné použití propisky, nebo fixy. Jejich jména musí být vyznačena zeleně a srdce rudě. Poté dívka sroluje vybraný kousek do roličky a uprostřed začne uvazovat uzel a přitom vyslovuje jeho a její jméno. Následuje uvázání uzlu na jednom konci roličky a říkání jejího jména. Nakonec udělá uzel i na zbývajícím konci a vyřkne jeho jméno. Takto upravený kousek pak nosí po tři dny a tři noci na holém těle, může si jej zastrčit pod spodní prádlo. Když doba uplyne, daruje ho svému milému. Pokud bude tento amulet nosit, nikdy na ni nezapomene.⁹⁸

Tyto rituály se prováděly hlavně v době, kdy se měl zamilovaný pár na nějaký čas odloučit. Muž musel například odejít za prací a žena zůstávala doma s dětmi. Při těchto rituálech si Romové vysvětlovali, že tak, jako jsou uzly pevně uvázány, bude i jejich láska pevná a svázaná. Rituály byly často založeny na magii slova, podobnosti a kontaktu (vyřknutí jmen, uzly, tělesný pach).

Tato praktika zatím nebyla u Romů na Slovensku doložena.⁹⁹ Je ale běžné, že vlasy svých dětí, manželů, manželek či jiných jim drahých lidí nosí v peněženke, nebo je mají alespoň doma uschované na vyhrazeném místě.

5.) Přírodní uzly.

Romové věřili, že pokud najdou někde v přírodě uzel, třeba na vrbové větvi, nebo na stéble trávy, je to dobré znamení. Někteří si dokonce tyto útvary vysvětlovali tak, že to byly duchové, nebo víly, kdo uzly uvázaly.¹⁰⁰ Dokonce si tím mohl nálezce zajistit lásku milované dívky. Pokud tento uzel dal

⁹⁸ BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul Mn: Llewellyn Publications, 1998. s. 46

⁹⁹ HRDLÍČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008. s. 41.

¹⁰⁰ BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul Mn: Llewellyn Publications, 1998.

do postele, nebo pod matraci ženě, do které byl zamilovaný, tak mohl očekávat, že brzy nastane doba, kdy tito dva lidé budou spolu.¹⁰¹

U Romů na Viglašiši a Detvě jsem se nesešla s tím, že by takto interpretovali nález přírodních uzlíků.

6.) Zašívání, nebo vkládání magických ingrediencí do předmětu milého.

Aby si romské ženy zajistily věrnost svého partnera, zašívaly různé magické ingredience do jeho oblečení. I u současných slovenských Romů je tato praktika doložena.¹⁰² Magickou ingrediencí byly často chlupy z intimních partií a ženy je potají zašívaly například do mužových kalhot. Ten ženu pak stále cítil při sobě a nechtěl žádnou jinou.

Po svatbě, před prvním pohlavním stykem, romský ženich v Abramovcích kouřil cigaretu, do které mu byly tajně přibaleny chlupy z podpaží, nebo vlasy nevěsty. Tento rituál měl zajistit novomanželům věrnost, spokojenost a lásku.¹⁰³

Magickou praktiku, založenou na vložení magických ingrediencí do nějakého předmětu jsem zaznamenala i na slovenském Podpolaní. Romská žena mi vyprávěla příběh, který se odehrál v jejím okolí. Jedna mladá Romka získala svého muže pomocí magického úkonu. „*Ta ženská vzala tomu muži spodní prádlo a jeho vlasy. S těmito proprietami šla za starou Cikánkou, která „věděla“ tyto věci.*“¹⁰⁴ Vlasy a spodní prádlo pak vložily do útrob mrtvé kočky, kterou žena zakopala před domem, ve kterém žila. Očarovaný muž pak za ní stále chodil. „*I když pršelo, mrzlo, nebo sněžilo. I když byl tak opilý, že nevěděl co se děje, šel za ní.*“¹⁰⁵ Tento stav trval sedm let. Potom žena znovu sebrala muži spodní prádlo a opět ho odnesla k Cikánce, která tehdy očarování

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² HRDLIČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008. s. 40.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ D. – žena, přibližně 56 let, Breziny, nahrávka.

¹⁰⁵ Tamtéž.

provedla. Cikánka vykonala nějaký rituál, který moje informátorka nedokázala popsat, při němž prádlo nakonec hodila do ohně a nechala shořet. To mělo způsobit neutralizaci prvotního kouzla a muž měl přestat po ženě toužit. To se také stalo a navíc pro muže následovalo dalších sedm let, kdy se nemohl oženit a ženy – prý moc krásné, se v jeho náručí jen střídaly.

5.2.3 Magické úkony vedoucí k ukončení vztahu

Magické praktiky provázejí všechny etapy milostného vztahu – i jeho konec. Romové se k nim uchýlovali v případě, že chtěli na partnera zapomenout, nebo ho chtěli zapudit a přimět, aby je přestal protějšek mít rád, či v situaci, kdy už k rozchodu došlo, po vzájemné dohodě, ale jeden, či oba partneři se obávali použití magie ze strany jejich protějšku.¹⁰⁶

Pokud si osoba přeje zapomenout na milovaný protějšek, obléká si všechny části oděvu naruby. Tato praktika byla doložena ještě v 80. letech 20. století u Romů v Turci (Bílková, H.).¹⁰⁷ U Romů z Klencova měla spíše žena nosit všechno oblečení naruby, muži stačila jen košile.¹⁰⁸ Starší Romové na Podpolaní, ti kteří se narodili alespoň před padesáti lety, tuto praktiku znali. Někteří z mladší generace tvrdí, že o tom ví, ale nepraktikují to. „*Jednou mi to máma poradila, ale nakonec jsem to [obrátit oblečení] nepotřebovala.*“¹⁰⁹ Zdejší Romové se vyjadřovali ve smyslu „*Myslíte, že bych takhle vylezla před lidi?*“¹¹⁰

Další možností, jak zapomenout na milého, nebo ho zapudit, je vylití si vody na hlavu. Horváthová popisuje, že je potřeba před východem slunce

¹⁰⁶ HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie.* Univerzita Karlova, Ústav etnologie, Praha, 2006. s. 223.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ HORVÁTHOVÁ, E. *Cigáni na Slovensku.* 1.vyd. Bratislava, 1964.

¹⁰⁹ A.O. – žena, 27 let, Detva, osobní sdělení.

¹¹⁰ A.O. – žena, 27 let, Detva, osobní sdělení.

nabrat do vědra tekoucí vodu a vylít si ji na hlavu.¹¹¹ Na Podpolaní nikdo z mých informátorů tuto magickou praktiku neznal.

I v rituálech, provázejících rozchody, se setkáváme s používáním vlasů. Jestli jedna polovina páru touží po tom, aby ji už druhá polovička nemilovala, přikrade se k ní ve spánku a ustříhne jí několik vlasů. Ty spálí za svitu měsíce, když je ve fázi novu a lásce je konec.¹¹²

V terénu jsem zaznamenala určité magické úkony, které provázejí rozchod partnerů. Oblečení naruby ani vylévání si vody na hlavu se již podle mých informátorů nepraktikuje. Partneři se ale spolu s rozchodem snaží okamžitě se zbavit všech věcí, které dříve patřily protějšku, nebo věcí, které byly od protějšku darem. Zároveň hledí, aby získali zpět jejich věci, které by snad u sebe mohl mít jejich bývalý partner. Zejména spodní prádlo a další oděvní součásti. Vede je k tomu představa, že věci, které patřily dané osobě, do sebe vstřebaly jeho energii, osobnost, myšlenky. Prostě dokud u sebe budou mít partnerovy předměty, považují to jako by byli i nadále spojeni. Jestliže si velice rychle po rozchodu partner nevezme své věci zpět, druhý partner se jich zbaví vyhozením, někdy i spálením. Bývalí partneři se zajímají o to, zda mají všechny své věci u sebe. Vede je k tomu obava, že s nimi bude naloženo proti nim. Že s nimi bude praktikována magie, že by se třeba bývalý partner tímto způsobem mstil.

U starších Romů z lokalit, které jsem navštívila, je známo, že některé předměty mohou působit negativně. Například hlína z hrobů. Je spojena se světem mrtvých, a tudíž je rituálně nečistá. Pokud ji někdo hodí na člověka, může mu tím uškodit. Takto může i jeden z partnerů hodit na druhého takovou hlínu a ten by se měl následně „odmilovat“. „*Slyšela jsem o praktikách s hlínou*

¹¹¹ HORVÁTHOVÁ, E. *Cigáni na Slovensku*. 1.vyd. Bratislava, 1964. s.331.

¹¹² BUCKLAND, R. *Gypsy witchcraft and magic*. 1st ed. St. Paul Mn: Llewellyn Publications, 1998. s. 48.

z hrobů, ale slyšela od jiných Romů, od těch z osad na východě [Slovenska].”¹¹³

6. ZÁVĚR

Podpolanští Romové jako celek mají ještě v paměti praktiky milostné magie. Většinou jsou to znalosti, které se předávají v rodinách generačně. Střední a starší generace s magií má i praktické zkušenosti. Buď ve svém okolí znají někoho, kdo magický rituál vykonal, nebo ho provedli oni sami. V účinky magie jich mnoho věří. Jednají ale odlišně na základě jejich vlastního etického limitu, který je pro každého jedince individuální.

Na Vílašiši je obyvatelstvo více pověrečné, než v Detvě. To je pravděpodobně dáno tím, že Víglaš je vesnickou oblastí se zhruba 1500 obyvateli, není ještě tolik poznamenán městským způsobem života, který je pro magické a pověrečné představy dlouhodobě nepříznivý. Pověrečné představy jsou nejvíce spojeny s rodinným životem a se zemědělstvím. Ve městě jsou ale tyto rodinné vazby a oblast zemědělství oslabeny.

Terénní výzkum potvrdil existenci milostné magie na slovenském Podpolaní. Praktiky této magie vykazují multifunkční charakter. Romové v podstatě manipulují s několika komponenty různým způsobem. Co se týče jednotlivých magických praktik, z mých poznatků z terénu vyplývá, že nejznámější na Podpolaní jsou úkony, které vedou k získání, či udržení si partnera. Zdejší Romové znají hlavně ta kouzla, při kterých se přidávají magické ingredience do nápojů. Hojně se také vyjadřovali k úkonům, kdy se dotýčný postříká menstruační krví. Zároveň se ale od praktik, kdy se používá menstruační krev, nebo chlupy z ohanbí, či moč, distancovali. Označovali je za nechutné a celkově vůbec magické praktiky situovali do oblasti zaostalých osad na východě Slovenska, kde prý je tento fenomén stále živý. Romové na Detvě a na Víglašiši považují magické a pověrečné úkony za přežitek. Avšak

¹¹³ D. – romská žena, přibližně 56 let, Breziny, osobní sdělení.

jejich proklamativní názory se ne vždy ztotožňují s těmi reálnými. Naopak se domnívám, že vzhledem k multifunkčnímu charakteru, který praktiky milostné magie vykazují, je možné předpokládat, že se v povědomí romské populace na Podpolaní uchovají ještě dlouho, pouze v poněkud inovativní podobě.¹¹⁴

Nicméně mladá generace podpolanských Romů projevuje tendence vést moderní život, neumí romsky, neznají staré zvyky svých rodičů a starších příbuzných. Neznají ani praktiky milostné magie a zde tedy vidím možné ohrožení, že tato oblast v budoucnu vymizí z představ romské populace alespoň v městských a příměstských oblastech, pokud starší generace nebude předávat tyto své vědomosti mladší generaci.

¹¹⁴ Například jsem zaznamenala, že místo vyšití znaku jehlou a nití se dnes používá fix.

Seznam použité literatury:

BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. Praha Portál 2008. ISBN 978-80-7367-378-9

BUCKLAND, R. *Gypsy Witchcraft and Magic*. 1st ed. St. Paul, Mn:Llewellyn Publications, 1998. ISBN 1-56718-097-3.

CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. Odeon, 1994, ISBN 80-207-0509-0.

DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů 1945-1990 = Romano drom: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8.*

DAVIDOVÁ, E. *Lidové náboženství trebišovských Cikánů – Romů v 50. letech 20. století před rozpadem jejich tradiční komunity*. In: Slovenský národopis, r. 36, 1/1988, s. 93-103.

FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X.

FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest*. 2. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1994. ISBN 80-204-0488-0.

HORVÁTHOVÁ, E. *Cigáni na Slovensku*. 1.vyd. Bratislava, 1964.

HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X.

HRDLIČKOVÁ, L. *Milostná magie při udržení si lásky milého a znovuzískání jeho lásky*. In Romano džaniben, Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 2008.

HRDLIČKOVÁ, L. *Magické a racionální v životě pražské romské elity. Milostná magie*. Praha, Univerzita Karlova, Ústav etnologie, 2006.

- HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŠEBKOVÁ, H., ŽIGOVÁ, A. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-619-0.
- HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Goďaver lava phure Romendar = Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2.
- HUPTYCH, M. *Kdo pije vlčí mlíko, aneb jak se léčilo za starodávna*. Praha, Argo, 2005. ISBN 80-7203-705-6.
- KANDERT, J. *Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých až osmdesátých letech dvacátého století*. 1. vyd. Praha, Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0782-4.
- KOVÁČ, M. – MANN, A. B. *Boh všetko vidí= O Del sa Dikheľ: duchovný svet Rómov na Slovensku: Romano pařaviben pre Slovensko*. 1. vyd. Bratislava, Chronos, 2003. ISBN 80-89027-06-7.
- LACKOVÁ, E. [podle vyprávění autorky zpracovala a do češtiny přeložila Milena Hübschmannová] *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. 1.vyd. Praha: Triáda, 1997. ISBN 80-901861-8-1.
- MANN, A. B. *Neznámi Rómovia*. Národopisný ústav SAV, ISTER SCIENCE PRESS, Bratislava, 1992. ISBN 80-900486-2-3.
- MANN, A. B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
- NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. Praha, Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1.
- NAKONEČNÝ, M. heslo: magie. In: *Velký sociologický slovník 1, 2*. Praha, UK – vydavatelství Karolinum, 1996.
- NEUMANN, S. K. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 1999. ISBN 80-86355-03-9.
- PEJML, K. *Český lid ve svých názorech, obyčejích a pověrách*. Jos. R. Vilímek, Praha 1941.

REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 1.vyd., LEDA, 2001. ISBN 80-85927-85-3.

ŠEBKOVÁ, H., ŽLNAYOVÁ, E. *Romani čhib, učebnice slovenské romštiny*. Praha, Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-684-0.

Magie a náboženství. [sestavila a redakčně upravila Ludmila Tarcalová]. [sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané na Velehradě v roce 1997], Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1997. ISBN 80-901913-8-X.

ZAJONC, J. *Strigy, bosorky, bohyne a jiné ženy, ktoré „vedia“*. In: HOŠKOVÁ, H. – LEŠČÁK Žena z pohľadu etnológie Slovenska, 2005. ISBN 80-967650-9-4.

Internetové zdroje:

BABICOVÁ, GOLIÁNOVÁ. *O mestě*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: http://www.detva.sk/?id_menu=38881.

(Demografia.) [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <http://mesto.zvolen.sk/demografia.phtml?id3=34074>.

HRDLIČKOVÁ, L. *Jak fungovala milostná magie našich předků?* [online]. [cit. 2011-02-28]. Dostupné z WWW: <http://www.portal.cz/casopisy/pd/ukazky/jak-fungovala-milostna-magie-nasich-predku-/28088>.

JAKOUBEK, M., BUDILOVÁ, L. *Přísaha u kříže*. [online]. [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir104.pdf>.

MANN, A. B. *Duchovní kultura Rómov*. [online]. [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir104.pdf>.

(*Obec Vígľaš.*) [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.e-obce.sk/obec/viglas/viglas.html>.

OSTRIHOŇOVÁ, A. *Detva – všeobecná charakteristika*. [online]. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: http://wsww.detva.sk/?id_menu=46370.

PHSR města Detva na roky 2008–2013. [online]. [cit.] Dostupné z WWW: http://www.detva.sk/id_menu=27355&limited_level=1&stop_menu=27355.